ԱՐԵՐԵԼԱՅ ԳԱՐ

ՕՐԱԳԻՐ ՏԱՍՆՕՐԵԱՅ

Ա. ՏԱՐԻ — 1861

Կը հրատարակուի Ամսոյն 12ին 20ին եւ վերջին:
Վեցամսեայ գինն է 60 դահեկան ԿԱՆԽԻԿ:
Ուզողը կրնայ ստորագրուիլ, Պոլիս Զեննիրլի խանը վերի յարկը թ. 4–5 Խմբագրի սենեակը· եւ Մերճանը Մարգարեան Արգոյ Յարութիւն աղայի գրատունը:
Ստորագրութիւնը 1861 Յունուար 10էն կսկսի:

Առձի ղրկանին ամբողջ 12 թիւը ուզողը 30 դահեկան պիտի վճարէ:
Անձնական ղանու մը համար ըլլալու ծանուցմանց համեմատաբար սակարկութիւն կըլլայ:
Ո եւ իցէ նամակ եւ գրութիւնք Խմբագրին պիտի ուղղուի:

20 ՄԱՐՏ — ԵՐԿՐՈՐԴ ՇՐՋԱՆ — ԹԻՒ 20

ԷՋԳԵՑԻՆ

ՄԵՂՈՒ

ԿԱՄ

«Ամսոյս 17ին Ընդհանուր ժողովոյն համառօտ նկարագրութիւնը»:

Դ.

Մեղուն այս մէկ քանի անգամ է որ քիւրդ՝ի Պ. Համբարձումի անուն մը իւր ճանկին անցուցած, երբեմն խեղեանալով և երբեմն ուղղակի կերպիւ զայն կը խայթէ.

Ձեմք գիտեր թէ ի՞նչ կ'ուզէ Մեղուն այս մարդէն, կամ ի՞նչ առուեր է որ չի կրնար առներ. Ինչպանի դէմ բան մըն է որ մարդս մէկէն վրնաս մը չի տեսած անոր թշնամութիւն ընէ. և այս ալ երկու պատճառի, նախ՝ Աստուածային և բնական օրէնքները խստիւ կ'արգիլեն, երկրորդ առանց մէկ բանաւոր պատճառաւ դիմացինը վնասողը (ըստ աշխարհի) մեծ անօրէնութեան ենթակայ մէկը կը համարուի. արդ չի գիտեմք թէ Մեղուն այս անձէն նիւթապէս կամ բարոյապէս անձնական վնաս մը տեսած է արդեօք. (ասոր պատասխանը անշուշտ իրմէ կ'սպասեմք). և կամ թէ ընդհանրապէս Ազգին գլխուն ամեն վայրկեան հարուած լիջեցընողներէն մէկը մի ճանչցուած է... որ գրեթէ ամեն Ազգային ընդհանուր ժողովոց միւս օրը Մեղուն միջոցաւ հրապարակաւ նախատուելու պատիւը ունեցած է և կ'ունենայ.

(Այս ալ թող Ազգին խոհական մասը մը տածեն). Յիրաւի Աստուած ալ գիտէ որ զինք չենք ճանչնար ամենևին, սակայն առաջ տեղեկութիւններնուս նայելով Ազգասէր և բարեպաշտ մէկ մըն է եղեր. (բայց հին և նախնական դրութեամբ). և 20—30 տարիներէ հետէ՝ի սէր Ազգի բաւական ծառայութիւններ ըրած ըլլալն ալ բաղում անձինք կը վկայեն. Ահա այսու ճանաչմամբ կրկնակի կը հարցունեմք Մեղուն թէ ի՞նչ մեծ և նոր պատճառանք կայ այս մարդուն վրայօք՝ որ այս քան ատելեալ և իր անսանձ գրիչովը կը յարձակի համայն Ազգին առջև այն ազգածանօթ և աշխատաւոր անձը խայտառակելու. Կը պատասխանէ Մեղուն.— ինչու. կ'ըսէ. (այս ժողովին մէջ) ելաւ՝ դեռ Աստենապետը մէկ երկու խօսք չըսած... (ըստածն ալ զբօսներու տակ կը ծածկէ) «հերիք է հերիք, տեղդ նստէ՝. աս տասներկու տարի է որ կը քաշենք կոր...» պօռաց —.

Շատ մըն ալ հոս ղրօ, կրնաս բան մը հետևցընել նէ հետևցուր. վասն զի իւր գլուխին նայելով ոչ Աստենապետին հաղիւ խօսքի սկրսած «բայց այս որոշման գլխաւոր պատճառներ կան, որ... ըսելէն բան մը կը հասկցուի, և ոչ Պ. Համբարձումին «հերիք է հերիք Լայն... պօռալը անոր պատասխան մը կը բռնուի. Եւ՝ի հարկէ այս երկու կողմի խօսքերուն ծայրը՝ տեսնուած զբօսներուն տակ եղած խօսքեր կամ ծածկուած խորհուրդներ ըլլալու են՝ որ Մեղուն բանին չի գալով չէ գրեր, և կամ թէ կարելի է անոնք չեն ըսեր չեն յայտներ. Եւ այս ինչու... ան չի գիտեմք, Մեղուն գիտէ. (որովհետև բուսածնիս թէուրթեամբ մըն է, եթէ որ

Մեղուն չի պատասխաներ։ կարելի է պարագաներն դրականապէս պատասխանեն)։ Ինչ որ է նէ Մեղուն Համբարձումի աղային այս խօսքը մատը փաթթած՝ անով զինքը մեծ յանցաւոր մը դատելով՝ մինչդեռ — Ատենապետը (իւր հեզահամբոյր բնութեամբը) այս խօսքին դէմ խոհեմութիւն բանեցընելով կը լռէ ու տեղը կը նստի —, անդիէն՝ կ'ըսէ «Բարունակ պէյը խօսք ուզեց ։։։ ԱՆԴԻԷՆ ձայներ լսուեցան, և շատ կողմերէ դուրս պօռացին ։։։ Պ։ Համբարձումը «էյ ֆելլեմ» ըսաւ ու ելաւ ։։։ մէկ ուրիշ մը ելլողին հետ կռուեցաւ ։։։ խոշոր մարդ մ'ալ որ ոչ երեսփոխան է, և ոչ անդամ Ընդհանուր ժողովի և ոչ անդամակից, որուն ով ըլլալն ալ չի գիտեմք և ինչ անուն ունենալն ալ ։։։ (խոշորացոյցով դիտեցէք Մեղուն սա ամենադժբաղդ վիճակը, որ ողորմելին այնքան բաղմութեան մէջ չէ ճանչցեր անոր ով ըլլալը, և բարեկամմն ալ չէ գտեր հոն որ անունը հարցներ ու սորվէր)։ Աղէկ որ Պալեան Աբիսողոմ և Արիւրքճիւ Համբարձումի աղաներուն անունները սորվեր ու զերենք ճանչցեր է ։։։ (այս մասին մենք ալ իրեն ցաւակից կ'ըլլամք)։ և այս մարդը՝ կ'ըսէ «Պ։ Համբարձումէն աւելի ըսկրսաւ պօռալ ։։։»։ Խօսքը հոն բերելով կ'ըսէ թէ՝ «ժողովին մէջ այնչափ խառովութիւն կը տիրէր, որ փոխանակ այդ օտար անձին դուրս պօռալու ։։։»։ Ուր ենք արդեօք, և ի՞նչ կ'ստորագրէ Մեղուն, հոգիներդ սիրէք։ Հայոց Պատրիարքարա՞նն ենք, թէ չէ ։։։ Ազգային Ընդհանուր Ժողո՞վ կ'ստորագրէ՝ չէ նէ մի ։։։։ Այս ի՞նչ համարձակութիւն, և ինչ յանդգնութիւն, և ։։։։ Երբ Պ։ Համբարձումին բերեմօք, և կամ թէ միամտութեամբ ըսած մէկ խօսքը ժողովին մէջէն ոմանց սիրտը վշտացուց նէ՝ (ան ալ չորս պատին մէջ)։ արդեօք Պ։ Մեղուին վերոյիշեալ խօսքերը՝ նա մանաւանդ «ժողովին մէջ այնչափ խառովութիւն կը տիրէր» ըսելով Ժողովը և ժողովատեղը Ընդհանուր աշխարհի առջև մէկ ձև մենամարտութեան տեսարան մը բանալով՝ ճշմարիտ Ազգասիրաց սիրտը չի՞ վշտացներ, չի՞ վիրաւորեր ։։։ և այս բանը Ժողովին և Ժողովատեղին ամենամեծ անպատուութիւն և Ընդհանուր Ազգին նախատինք չի՞ բերեր ։։։։

Եւ երբ Պ։ Համբարձումին խօսքը (Բարունակ Պէյին ըսածին, և Մեղուին դրածին նայելով) միմիայն Քաղաքական Ժողովոյ Ատենապետին անպատուութիւն մը համարելով, (որ կարծեմք այն ազնիւ անձը չընդունիր և ամենևին վրան չառներ), անարդաբար Ժողովէն դուրս ըլլալու դատապարտուեցաւ նէ՝ արդեօք Մեղուին այս ամենաանկարդ, անխոհեմ, թշնամաբար, ծաղրաբանօրէն, ստալից, և խարդախեալնկարագրուիր՝ զոր ոչ միայն Ժողովին մէջ գտնուող յարգելի և սրբազան անհատներու՝ այլ ինչպէս ըսինք բովանդակ Ազգին անպատուութիւն մը համարելով՝ գոնէ մէկ պզտիկ յորդորական յանդիմանութե՞ան մըն ալ չարժանանար Մեղուն, և կամ պիտի չարժանա՞ն։ ։։։։ Ասոնք միայնակ մեր կողմէն թէութիւններ և հարցականապէս խնդիրներ մըն են, մնացեալը հասարակութեան արդար դատաստանին թողելով խօսքերնիս շարունակեմք։

Իրաւամբ մէկը Մեղուին դրածները ձեռք առած ուշի ուշով կարդալու ատեն վայրկեանի մը մէջ աներկբայ քանի մը կերպարանք պիտի փոխէ, այսինքն մէյմը բարկութենէ պիտի կարմրի, մէյմը զարմանքէն պիտի ճերմկնայ, մէյմը սարսափէն պիտի մոխիր դառնայ, մէյմը վախուն պիտի կանաչնայ, դեղիննայ, և յանկարծ քըմծիծաղ ժպիտ մը պիտի ունենայ ծիրանագոյն կերպարանք մը ստանալով երեսին վրայ ։։։ այլ երևակայէ թէ ի՞նչ կերպ ։։։։ և խայտառակ բան կ'ըլլայ այն գրութիւնը։

Ինչպէս որ մէկ տողին մէջ «Ժողովին մէջ այնչափ խառովութիւն կը տիրէր» ըսելովը մէկէն սարսափ մը, վախ մը կը պատճառէ բոլոր ընթերցողներուն։ և յանկարծ նոյն տողին մէջ փոխելով խօսքը՝ քմծիծաղ ժպիտ մը՝ և որ յաւէտ խնդալ մը կը պարգևէ նոյն ընթերցողներուն, ըսելով թէ «վերջապէս Համբարձումի աղան քանի մը անձինք ներս բերին, որ եկաւ Գրիգոր Եֆֆենտիին ձեռքն, ու երեսները պագնելով հաշտուեցաւ հետը»։ Հիմայ եկու տէս ալ ջուրէն անցուր, դի «այնչափ խառովութի՛ւն» որ ըսի՛ է ժողովատեղը պիտի կոծանէր։ (սարսի՛ր և դողացի՛ր ազգասէր ընթերցող)։ բայց չէ՛, (խնդա՛ և ուրախացի՛ր), դի «հաշտութի՛ւն, խաղաղութի՛ւն» որով ամեն բան իւր կարգին է։ Ասոր ի՞նչ ըսենք։ Ուրիշ բան չեմքկրնար ըսեր, այլ Մեղուին այս մէկ տողին մէջ մէյմը «խառովութիւն» մէյմը «հաշտութիւն» ըսելովը՝ եաթի ըսածը առջի ըսածները կրկնապատիկ կը ծանրացընէ, որ տաճկերէն կ'ըսուի «(սօն) թադրիրի (էվվելքի) դազա հաթիրնան

ութ տարի առաջ Նոյեան Աղաւնիին մէջ ինչ կերպիւ յիշուած էր, և եռքէն ինչ վէճ եղաւ ասոր վրայ։ Միայն թէ այս օրուան օրս առ խընդրոյն վրայօք մեզի եկած տեղեկութիւններուն նայելով՝ յամենայնի հակառակ է Մեղուն տուած տեղեկութիւնները, քանզի Մեղուն (չեմք դիտեր ա, Նոյեան Աղաւնիէն առնելով) «Մոմարանէն մէկ տարուան մէջ (կ'ըսէ) 17,000 ղուրուշ շահ եղեր էր»։ Մեզի իմաց տրուածներուն մէջ ամենևին այսպիսի խօսք մը չի կայ։ Ասոր հետ մէկտեղ Գրիգոր Էֆէնտին (Նոյեան Աղաւնիին խմբագիրը) նոյն մոմարանը 200,000 ղուրուշ դրամագլուխ ունենալը յայտնած է եղեր, այս ալ բոլորովին չէ սուտ, այլ սխալ։

— Ու այս բանը գործով յայտնուեր է եղեր Պէյլէրեան Յակոբ աղային «վեց ամսի մէջ 75,000 ղուրուշ շահ հանելը» նոյն մոմարանէն։ Տարիներ անցաւ գնաց, Մեղուն կարծեր է որ անոնց հետ մէկտեղ ճշմարտութիւններն ալ կ'երթան և միայն անիրաւութիւններն կը մնայ։ Չի խորհելով որ այս օրս մեր ձեռքն է, և շնորհիւ ստեղծողին վաղն ալ կրնամք ձեռք անցունել, և ասով երեկուան ու միւս օրուան մէջ եղած ու դարձած բաներուն կրնամք իրապես տեղեկանալ, ու այնպէս սուտն ու իրաւը, ուղիղն ու սխալը որոշել, և նա մանաւանդ ներկայ կենդանի վկաներով հաստատել անցեալին մէջ հանդիպած այն ամեն իրողութիւնները, որոնք գործակից եղած են այն բաներուն։

Ու արդ մոմարանին խնդրոյն գալով՝ այս բանիս երեկուան օրս գործակից եղող հաւատարիմ անհատներու կողմէն առած, այս օրուան տեղեկութիւնները ասոնք են որ համառօտիւ ցուցունեմք, թէ նախ՝ 'ի սկզբան, մոմարանը դրամագլուխ ըսած բանը չունի եղեր, այլ հիւանդանոցին իւր սեպհական եկամուտներէն յաւելուած 100,000 ղուրուշի չափ ստակը մեծարգոյ Ռուզանդ աղան (որ այն ատեն միայնակ մոմարանի տնօրէնութիւնը կը վարէ եղեր) մոմարանին առնելով՝ այն գումարով երկու տարուան մէջ 60,000 ղուրուշ շահ ըրեր է, այն իրև դաւանդ առնուած 100,000 ղուրուշ դրամագլուխը իւր տեղը դարձունելով։ Ասոր վրայ Ռուզանդ աղային դէմ յանիրաւի դանդատներ ելլելով՝ այն ատենուան Տնտեսական Խորհուրդը որ քսան խորհրդականէ բաղկացեալ ըլլալով, ասոր մէջը անդամ է եղեր այժմեան Մեղուն ցրցուցած Պէյլէրեան Յակոբ աղան, և այս Ռուզանդ աղան ալ մէկտեղ, և այլ ուրիշները, որ հարկ չէ հոս մէկիկ մէկիկ յիշել), առաջարկութիւն եղեր է Ռուզանդ աղային որ կասկածանաց տեղիք չի տալու համար՝ Տնտեսական Խորհուրդին քանի մը հոգի այս գործին իրեն ընկեր առնէ, որքան որ Ռուզանդ աղան առաջին անգամ դէմ կեցեր է ալ նէ, յետոյ դիջանելով առնոց առաջարկութեանը՝ սիրով ընդուներ է իրենց այս խնդիրը։ Ու անմիջապէս իւր առանձին ըրած հաշիւները անոնց ցրցունելով, հաւատարմութեան կողմանէ գովեսաներ ընդուներ է Տընտեսական Խորհրդոյն կողմէն։

Այսքանը Մեղուին ցուցուցած մոմարանի 200,000 ղուրուշ դրամագլխէն և 17,000 ղուրուշ շահին դէմ ճշմարտութիւն մըն է։ Հիմայ նայիմք 75,000 ղուրուշին որպիսութեանը։

Մեղուն այս գործին կենդանի վկայ կը կոչէ Պէյլէրեան Յակոբ աղան (շատ ապրի), Պէյլէրեանը չընդունիր, և — Մեղուն այս գործին մէջ խարդախութիւն բանեցուցեր է — 'ի պէս։։։ խօսքեր կ'ընէ, Մեղուն կարելի է Գրիգոր Էֆէնտին պատուելու և Պէյլէրեանը մեծարելու համար ասանկ հրատարակութիւն մը ըրած ըլլայ, (Գրիգոր Էֆէնտին չի գիտեմք) բայց ճշմարտասէր և ազնուամիտ Յակոբ աղան այս մասին Մեղուին մեծարանք կամ շողոքորթութիւն չի սպասեր, չի հաճիր, այլ ինչպէս ուրիշները, ասանկ ալ յիշեալ Աստուածավախ անձը յայտնապէս կը վկայէ ու կը հաստատէ թէ՝ երբ այն տարին որ 75,000 ղուրուշ մոմարանէն շահ եղաւ, քանի մը դլխաւոր պատճառանք կային, նախ՝ այն տարին (և ոչ վեց ամսին) հարսանիքներու առատութիւն կար, երկրորդ Աղգասէր Անձ մը մոմավաճառ Էշրեֆ Էֆէնտիին մտերիմ բարեկամն ըլլալով՝ այս բարեկամութիւնը աւելի օգտեց այն շահին, և այլ ուրիշ քանի մը մանրը պատճառներ՝ որոնց վրայօք հաստատ տեղեկութիւն մը չառնենուս արժան չի դատեցինք հոս յիշել։ Այս բանիս մէջ նայուելու կէտը սա է թէ՝ որքան ալ Պէյլէրեանի անունը միայն յիշուած է այս շահին մէջ՝ լսածնուս այս պատուոյն (եթէ պատիւ է) չորրորդ մասին մէկը Պէյլէրեանին, մնացեալ երեք մասը Ռուզանդ և իւր քանի մը ընկեր աղաներուն տրուած է, ինչպէս որ ինքն և իւր ընկերներն ալ ասանկ կը վկայեն։ Ահա մոմարանին խնդիրը, և ահա լուծումը։ Այժմ թող ընթերցողք բաղդատեն Մեղուի ցրցուցածներն ու մեր տուած տեղեկու-

ՄԱՐԴԱԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆ

Ժ. Սուր եւ անկիւնաւոր կամ մտաւորական կազմութիւն։

Հրատարակ փափաք, սաստիկ զգայմունք, սուր ընդունակութիւն ունին, անդիմի ծայր վայելք եւ վիշտ կրնան կրել, ոգիով լի, զգայուն, դրական են թէ սիրելիներուն եւ թէ ատելիներուն՝ մտերիմ եռանդուն խորհող, եւ շարժիչ են. սառնց մէջ թանձրամիտներ ալ կը գտնուին, բարի զգացման մէջ ճոխ, սակայն դիւրասանձ են, յարմար եւ քաջալերուողն սաստիկ լաւ կամ դէշ կացութեանց մէջ, զգացման խիստ յարմար արարածներ են, եւ շատ ունին ինչ որ մենք ՈԳԻ կը կոչեմք կամ կիրք կամ զգացման ջերմութիւն։ Այս բարեխառնութիւնը հռչակաւոր հեղինակներու կամ բեմբասներու վրայ կը գտնուի, որոնք խիստ որոշեալ են եւ զգայուն մարդկային ցեղին բազմութեան համար։

Անոնք կը փայլին իրենց յօժարութեան արշաւին մէջ, եւ պատրաստ են զոհել իրենց կենսական զօրութիւնները ջղային քաջալերութեան բազինին վրայ, եւ զոհ կ'ըլլան վաղահաս մահուան Բոլաքի, Հ. Գ. Հուայթի, Մ. Տօնալի Բլարքի, կամ Լէքքէթի նման. եթէ կանուխխնամածութիւն լինի տղայոց բնական յառաջատութեան, աշխարհս պիտի վայելէ իր մէկ քանի հազուագիւտ աստեղաց կեանքը եւ օգտակարութիւնը ուսմանց հաստատութեան մէջ. Վոլթէր* այսպիսի անձ մըն էր։

ԺԱ. Բարեխառնուրեան կապակցութիւնք։

Այն ձեւերը կամ կազմուածքները որ բարեխառնութիւն կը կոչեմք՝ բնաւ զատ զատ չեն գոյանար, սակայն քանի որ ամենքն ալ զօրաւոր, ամենքն ալ սկար կամ թէ առաւելեալ կամ նուազեալ կրնան լինել, ուստի հարկաւ իրենց կապակցութիւնը մէկզմէկու հետ եւ գանկակազմութեան հետ կը զօրացընեն հզօր ներդործութիւններ յատկութեան վրայ, եւ կը զետեղեն պահողը թէ արտաքին եւ թէ ներքին յատկութեան տաճարին մէջ, եւ կը սեպհականեն ասնոր։

Կազմութեան լայնութիւնը, համբերութիւն, կենդանական զօրութիւն, եւ կենդանական զգայմունք կուտայ. եւ սրութիւնը գործունէութեան սաստկութիւն կուտայ, նաեւս մտաց իբր միտք. իսկ երկուքը միացած լինին թէ մտաց երագութիւն եւ յատակութիւն, եւ թէ այն ուժգին զգացման եռանդը որ մարդս առենաբան կ'ընէ. հետեւաբար ամենն ճշմարիտ պերճաբան պիտի լինի լայնաչէն, կլոր–ուս, վեհ, մտալիր, եւ սակայն ատելի սրադէմ, ասոր ազնիկ օրինակ մը կը ներկայացընէ Սիտնէյ Սմիթ. որոյ քիթը կը յայտնէ մտաւորական բարեխառնութեան սրութիւնը, եւ իր երեսին լեցունութիւնը կենդանակին լայնութիւնը, որոյ միասեղ խառնուիլը կուտայ այն ջերմութեան, եւ իմացականութեան ամիսիսումը զոր Սիտնէյ Սմիթը համբաւեց։

Լաւ խօսելու սկզբունքին առաջնորդը եռանդուն զգայմունքն է, որով կը գրգռուի ունկնդիրը, Ռիթ այս բարեխառնութիւնը ունէր, նաեւս Բրոթն, եւ ամենն ճարտարախօս անձինք նոյնը ունին։

Սուրը եւ լայնը եթէ միանան հասակի փոքրութեան հետ, ատելի վայելուչ է, սակայն զօրութիւնը կը պակսի, այսպիսին կամ խիստ երջանիկ կամ խիստ թշուառ կը լինի կամ երկուքն ալ 'ի միասին, եւ ընդունակ է շուտ մեռնելու, ըստ որում իրենց գործունէութիւնը խիստ կ'անցնի իրենց կարողութենէն։

Կենսական մտաւորականը, կամ լայն եւ սուրը, մեծ զօրութիւն կուտայ կազմութեան, ընտիր թոք եւ ստամոքս, հաճութեան սաստիկ սէր վայելելու զօրաւոր ընդունակութիւն, ասանկները երջանիկ, մարմնոյ եւ մտքի դիւրութեան վիճակ մը սիրող, կրից մեծ ուժեղ, խիստ ուժգին զգացող, պատմութիւն եւ երգ սիրող են, եւ եթէ երաժշտութեան գործարանը մեծ լինի՝ ընտիր երգիչներ կը լինին. ասիկայ երգող բարեխառնութիւնն է, զոր նաեւս կը սիրէ բանաստեղծութիւն եւ պերճաբանութիւն, եւ շատ անգամ զտնուի, այս կազմուածքին իր յատկութիւններովը թէմիսոր սքանչելի օրինակ մըն է։

ԿԵՆՍԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՂ ԿԱԶՄՈՒԱԾՔ

Կամ զօրաւոր եւ կենդանական բարեխառնութիւնը լայն եւ ցցուած ձեւի մէջ կը յայտնուի, զոր ունեցողը լաւ ձեւ եւ բարձրութիւն կունենայ. թէեւ ոչ մեծ՝ բայց լաւ համեմատեալ, լայնաուսն, ջղային, քթին եւ ծնօտին ոսկորները ցցուած կը լինի. երեսը զօրաւոր նշանեալ, կերպարանքը շատ անգամ բիրտ եւ պարզ, երեւոյթը խոժոռ եւ դաժան, երեսը կարմիր, մազը կարմիր կամ աւաղագոյն, թէեւ ոչ բիրտ, շարժումը ուժեղ, բայց շատ անդամ անկարգ, եւ հազիւ վայելուչ։ Այսպիսին աշխատայից զբաղման խիստ յարմար է, եւ ատելի վայելք կզգայ սաստիկ աշխատութիւններէ՝ քան թէ դիրքէ կամ գրաւոր բանի խնդիրներէ, զգացման մեծ զօրութիւն ունի եւ շատ կարօտ է անձնակառավարութեան, ուրիշներուն յայտնածէն ատելի սաղանդ ունի, իր միտքը ատելի իր գործին մէջ կը յայտնէ, հնարքներ գտնելով եւ իրեր եղանակաւորելով, քան թէ գրաւորական հետամտութեանց եւ ասոր նման իրողութեանց

*Կ'ատեմք Վոլթերի կրօնական գաղափարները, բայց միանգամայն չեմք կարող ուրանալ անոր հազուագիւտ հանճարաբանական յատկութիւնները։

հետ, ինչպէս պղպեղը կը պահէ կծողականութիւն, եւ շաքարի եղէգը անուշութիւն. եւ ասոնց պէս ուրիշ բաներն իրենց ընութեան մէջ. այսպէս ալ այս ինչ բարեխառնութիւնք ուրիշներէ աւելի ուղեղ ունին . . . ուղեղ գլխու ուրիշ սահմաններու մէջ — բայց ամենքը կը ձեւացընեն այս գործարաններէն շատը որ ամենայարմար են այն յատկութիւնները յառաջացընելու որոնք արդէն ցոյցուցած են իրը համագոյ զանազան բարեխառնութեանց։ Այսպէս կենսական կամ կենդանական բարեխառնութիւնը ականջներուն մօտերը շատ ուղեղ կը պահէ, անանկ որ մարմնոյ լայնութեան հետ կընկերանայ գլխու լայնութիւնը զոր կենդանական գործարաններուն լեցուն յայտնութիւն մը կուտայ եւ իր կենդանական բարեխառնութեան հարկ է։ Այսպէս կազմուած քի լայնութիւնը, գլխու լայնութիւնը, եւ բարեխառնութեան եւ յատկութեան կենդանականութիւնը 'ի միասին կերթան։

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ԲԱՐՁՐՈՒԹԻՒՆ. կամ շարժող կամ զօրաւոր բարեխառնութիւնը՝ յատկութեան զօրութիւն կուտայ, եւ կորոշէ ուղեղը գլխուն դադաթը, եւ աչքերուն վրայ միակցութեամբ ընդդիմամարտութեան, եղծման, ախորժակի, եւ ստացականութեան հետ. ասոնք այս բարեխառնութեան ճիշդ գործարաններն են, ըստ որում ասոնք կը կատարելագործեն այն զօրութիւնը որ կը կերպարանէ այս կազմակերպութեան առաջնորդող տարերքը։ Ես բնաւ չի տեսայ այս բարեխառնութիւնը առանց սքանչելի անդրդուութեան, եւ մեծ ընդդիմամարտութեան եւ հաստողականութեան։

Շարուանակելի

ԸՍՈՂՋՈՒԹԻՒՆ
ԳԼՈՒԽ ՁՈՐՐՈՐԴ
ԵՐԿԱՅՆԱԿԵՑՈՒԹԵԱՆ ՕԳՈՒՏՆԵՐԸ

Քանի մը մտացի հեղինակներ որոնց մտքերը ուղղուած է Քաղաքական մտտեսութեան նեղ տեսարանին, քան թէ Տիեզերական մտտեսութեան ընդարձակ տեսարանին, վերջապէս դատն մէկ բաղմակնճիռն առաջարկութիւն մը նկատմամբ անդնդիմիջոցներուն աճման յաջողութեանը։

«Քանի որ բազմամարդութիւնը» կրսեն անոնք, «կ'աճի երկրաչափաբար երկրիս մնդական արդիւնաւորութիւնը միայն կ'աճի թուաբանաբար». այս ներկ առաջարկութեամբ երկայնակեցութիւնը կերեւայ թէ մարդկային սեռին վրայ ինկած ամենամեծ չարիք մըն է, մահուան մէկ քանի կերպարանքը կերեւայ թէ անհրաժեշտ է «մեռցընելու» աւելորդ բազմամարդութիւնը, դոյացող մարդկային սեռը երկրիս վրայէն վերցընելու այնքան շուտ որքան որ յաջորդ սերունդը «անոնց տեղը» կը պահանջէն. բայց այսպիսի հայեցողութիւն մը անհանճար երկասայրաբանութիւն մ'է, եւ շատ լաւ հաշիւ եղած չէ Աստուծոյ առ մարդս ունեցած յարաբերութեանց եզանակները «իրաւացուցանելու» ոչ ալ կը ներկայացընէ մեզ ամենէն մաքուր տեսութիւն մը թէ ինչպէս սահմանուած է «մարդուս մարդկութիւնը առ մարդ». բայց բոլոր այս չփոթումը կը յառաջանայ ներկայ ընկերական անկարգութիւնը բնական կարգաւորութեան տեղ առնելով. յիրաւի ճշմարիտ է որ աշխարհիս վրայ կան սահմաններ ուր խիստ բազմամարդութիւններ սովամահ ընելու վիճակին մէջ են, բայց նաեւ հաւասարապէս ճշմարիտ է որ նոյն սահմաններուն երկիրները ընդունակութիւն ունին ամենուն համար մնունդ արդասաւորելու եւ զանոնք աղատելու։

Գոհ եղող կառավարութեանց եւ ընկերական կարգադրութեանց ներքեւ, երկրին եւ աշխատութեան երեք չորրորդէն աւելին վատնուած են. երկրիս մակերեւոյթին մէկ ընդարձակ սահմանը դեռ մշակուած չէ, իսկ այն մասերը որ մշակուած են, տակաւին շատ փորձառութեան կարօտութիւն ունին. նաեւ ընդարձակ տեղեր կը վատնուին կերակուրի համար ընտանեկան կենդանիներ պարարելու համար . . . ասոնք քսան անգամէն աւելի տեղ կը պահանջեն մեզի կերակուր հասցնելու քան թէ հողը ինքնին եթէ ուղղակի մեր մնունդը անկից առնէինք, դարձեալ խիստ ընդարձակ երկիրներ կը վատնուին ծխախոտի եւ ուրիշ պիղծ բոյսերու համար։

Մեր քննութեան առած կազմական սկզբունքներէն հանուած կան՝ շատ աւելի զօրաւոր ապացոյցներ ան դրութեան դէմ որ կը սորվեցընէ թէ՝ «արարչագործութիւնը յանցանք է» այս գաղափարին համար է որ ես վիճելու ստիպեալ եմ եւ ոչ այլ ինչ։

Խմաստասիրական ճշմարտութիւն մ'է որ «ձրկտեալ կեանքը չի կրնար ընդարձակ լինել.» ներկայ մարդկային էակաց ցեղը ունի մէկ դրագացընող, զրդռիչ, վանող եւ անկանոն դոյութիւն մը. իրը ընդհանուր սկզբունք մը որ բազմամարդութիւնը այնքան անթիւ է, որքան որ անթիւ են վանուողները, ան պատճառները որոնցմով իրենց ցեղը բազմացընել կուզեն, նոյն պատճառները իրենց կործանման կը ծառայեն, արականք եւ իգականք կամուսնանան քսան տարեկան, անթիւ զաւակներու ծնողք կ'ըլլան քառասուն տարեկան եղած ատենին, կը ծերանան յիսունին, եւ մեռնելու կսպասեն վաթսունին. այս կերպով ենթադրենք թէ իրենց զաւակները նոյն ընթացքը ունենան, ան ատենը յիրաւի աշխարհս շատ շուտ պիտի լեցուի, եւ ուրիշ երկիրներու կարօտութիւն պիտի լինի, եւ կամ քիչ հաճելի միջոց-

նութենէն ըլլալու որոշումը արձանագրուած էր, բայց Երուսաղէմ նորէն մարդ խրկելու, նոր ընտրութեամբ եւ նոր քուէարկութեամբ կատարուելու պայմանաւ։

Յողովականք նախապէս՝ առաջին անգամ այս բանէս հետեւած դժուութիւններուն ակնառես ըլլալով, եւ երկրորդաբար գործը երկարելովը՝ թէ Միաբանութեան եւ թէ Ազգին մէջ նորանոր ծագելիք դէշութիւնները կարելիապէս նկատելով, ազգասիրական ոգւով մը աղերսելով խնդրեցին հոն գտնուող հինգ Եպիսկոպոսներէն որ, այս բանս համառօտ կերպիւ եւ կարճ ժամանակի մէջ կատարուելուն տրնօրինութիւն մը ընեն, առանց Սահմանադրութեան արամադրութեանցը դէմ գործելու*։ Յիրաւի այս միջոցիս յիշեալ Եպիսկոպոսները, մանաւանդ Սրբազան Հայրն ու Ծերունազարդ Յակոբ Սրբազանը, ամեն կերպիւ ջանացին ու աշխատեցան խնդիրը երկու կողմանէ հաճոյ ըլլալու կերպիւ կարգի դնելու, երբեմն իրենց մէջ առանձնակի, և երբեմն աշխարհականաց հետ միաբանելով։ Վերջապէս նոյն օրը՝ առաւօտուն և երեկոյին եղած խորհուրդները միացընելով ու որոշմունքները մէկ մէկու մօտեցուցած հաստատ կապ մը ըրին թէ՝ երկուշաբթի օր Խառն ժողով մը ընելով, Միաբանութեան կողմէն նախապէս ընտրուած ութ վարդապետներէն առաւելագոյն քուէ ստացողներէն երեքը ընտրելով, յառաջիկայ հինգշաբթի օր ընդհանուր ժողով դումարելով՝ այն երեքէն մէկը քուէարկութեամբ մի, վճռական մի, վերջապէս Պատրիարքը ընտրուի։

Եւ արդ այս բաներուն իսկապէս կատարումը որոշեալ ատենին անպատճառ ըլլալու հաստատ խոստմունքներն, ու այսուհետեւ Միաբանութենէ դուրս Պատրիարք ըլլալու խնդիրը խափանուած ըլլալուն հաստատութիւնները Ազգին Սրբազնութեանց կողմէն առնուելով, ժողովականք սրտի հանգարտութեամբ հեռացան Պատրիարքարանէն։

Ահաւասիկ Երուսաղէմի Պատրիարքի ընտրութեան վերջին որոշումը և իսկ կերպարանքը։ Բայց ան չեմք գիտեր թէ՝ դոնե այս անգամ արդեամբ պիտի 'ի գործ դրուի՞, և կամ այս որոշման դէմ հակառակութիւններ եղած ատեն մտիկ պիտի ըլլուի՞, խորհրդածելու կէտը այս տեղերն են։

Եւ սակայն ասկէ ետև այս բաներս ալ դժուարին կ'երևի մեզի, այսինքն՝ ատենին այս կերպ չի կատարուիլն և կամ հակառակութեանց մտիկ ըլլուիլը, ըստ որում խնդրոյն հիմը Հոգևոր ըլլալով, Հոգևոր Դատաւորաց վճռովը իւր կորուսեալ Հոգևոր սահմանը նորէն գտնելով, ըստ Սահմանադրութեան Խառն և Ընդհանուր ժողովները միայն իրենց վերջին քուէարկութեան և կամ վճռակարկութեան իրաւունքը անոր վերայ պիտի կատարեն։ Ալ ասոր ո՞վ ինչ կրնայ ըսել, կամ ո՞ր օրէնք, ո՞ր Սահմանադրութիւն դէմ կրնայ դալ. Տէրութեան օրէնքն ալ այդպէս կը վճռէ, Ազգային Սահմանադրութեան կանոններն ալ այսպէս կը սահմանեն։ Ճշմարիտը խօսելու համար՝ հոգևորականք այս որոշման մէջ 'ի սէր խաղաղութեան կերպիւ մը զիջումանդամ ըրած են, որ ըստ Եկեղեցական կանոնի անկարելի էր։

— Դեռ ի՞նչ բան կրնայ ըլլալ, որ այս կերպ արդար և երկու կողմը գոհ ընելու որոշում մը աւրուելուն կամ խանգարուելուն առիթ մը եղած ըլլայ, բայց 'ի մարդկային անիծեալ նկատմունքներէ. և յայտ է թէ այս ալ ընդունելի բան չէ։ Ուրեմն . . . .

Ուրեմն յուսամք թէ այսուհետեւ այս վերջին բարի որոշման դէմ առանց մէկ կողմէն ընդդիմութիւն մը ելնելու գործը իւր կատարումը գտնելով, Ազգն ալ, Միաբանութիւնն ալ խնդիրքէն առաջ ունեցած խաղաղութիւններն վայելելով, Ս. Աթոռին և Ազգին մէջ տեղ եղած սիրոյ յարաբերութիւնները կ'սկրսին.

Արդարև, կարծեմք ալ բաւական է, վասն զի այս խնդիրը օր օրի միամիտ հասարակութեան մտքերը զայրացընելու, և նոցունց մէջ սոսկալի դայթակղութիւններ տարածելու վրայ է. եթէ որ ճշմարտապէս հաւատամք և ընդունիմք թէ՝ դայթակղութիւնը դէշ բան է և անդիտելիս զԱստուած կը բարկացընէ, հարկ է որ ամեն մարդկային (թէ քա՞ն ըսենք, և թէ չար) նկատմունքները ոտքի տակ առած, դայթակղութեան պղտիկ մէկ առիթներն անդամ Ազգէն, նա մանաւանդ աղանիամիտ հասարակութեան մէջէն անհետացընելու վերջ մը տուին։

Ձէ՞ նէ «վայ, վայ աշխարհի դայթակղու-

*Ս. յս խօսակցութեանց մէջ 'ի մեղ անծանօթ կարեւոր բան մըն ալ յայտնուեցաւ, որ յուսամք թէ անոր վրայ ուրիշ ատեն խօսելու առիթ մը կ'ունենամք։

սանկ հրապարակաւ կատարուելու Հոգևոր պաշտօն մը չի կատարելով կատարեցի ըսելն Հոգւոյն Սրբոյ դէմ մեծ մեղք է, ինչպէս որ Յարգելի Միաբանութիւնն ալ ասանկ գիտէ։ Բայց չէ, գրուածքը ճիշդ 'ի գործ դրուած ըլլալու է, որ մինչ ցայժմ ատոր վրայօք այս կերպ բան մը չըսուեցաւ 'ի զատ, կարծեմք — յիրաւի այս այսպէս ճիշդ կատարուեր է, բայց ինչ օգուտ որ Սահմանադրութեան դէմ սխալմունք մը նէ եղեր —ըսուած ալ է Յոդուածներու ու Օրագիրներու մէջ։ Ի՞նչպէս կրնայ ըլլալ այս բանը։ Սահմանադրութիւնը մարմնաւոր, իսկ ընտրութեան գործողութիւնը Հոգևոր ըլլալով, չեմք գիտեր թէ կրնայ մի ըլլալ որ այս մասին մարմնաւորը Հոգևորին վրայ իշխէ։ Ըսենք թէ խրկուած հրահանգին մէջ փոքրիկ մէկ սխալմունք մը, կամ Միաբանութեան կողմէն սակաւ ինչ մարմնաւոր պակսութիւն մը եղած ըլլայ, կարելի՞ բան է որ այս ընտրութեան համար կատարուած այնքան Սուրբ Պաշտամունքներն և այն Հոգևոր արարողութիւնները ոչինչ համարուին։ Եւ դարձեալ ի՞նչ պակսութիւն է եղեր, և տեսնենք անդամ մը ի՞նչ են գրուած այս մասին Յողնքատեարին մէջ, և յետոյ ըսելիքնիս յաւելցնեմք։

« — Գաղտնի քուէարկութեամբ երեք անուն որոշելու համար (կ'ըսէ Միաբանութիւնը), Մարտ ամսոյ քսանին երեկոյեան ընթրիքէն վերջը' սովորական Կոչնակը զարնելով, Սուրբ Յակոբայ հրաշակերտ Տաճարը ժողովեցանք ընդհանուր Միաբանութեամբ. ուր հանգստեան աղօթքէն վերջը' Հանգուցեալ Սրբազանին Հոգւոյն համար ջերմեռանդ սրտիւ պաշտօն մատուցինք. վերջը առժամանակեայ տեղապահ սուրբ Հայրը' Դորօք Առաքելոցի Ա. գլուխը կարդաց. խոստովանահայրն ալ Մատթեոսի Աւետարանը կարդաց, ուր տեղ Սրբազան Առաքելոց ընտրութիւնը եւ կոչումը նշանակուած է. յետոյ ատեանին մէջ ծունկի վրայ եկած գլխաբաց, ողբանայն Տէր ողորմեա ըսելով' Ամենակալ Բարերար Աստուծմէ, մեր Հայոց օրինեալ Ազգին պայծառութիւնը, եւ գործոց բարի յաջողութիւնը, եւ Միաբանութեանս յառաջադիմութիւնը մաղթեցինք, ու նեռկայ գործոյս ալ Աստուծոյ առաջնորդութիւնը խնդրեցինք' սուրբ Աթոռոյս շինութեան եւ պայծառութեանը համար. վերջը ոտքի ելլելով երկու Վարդապետ Սաղմոսին ՁԹ. Գլուխը միանգեան վերջը կարդացին։

« Այս ամեն բարեպաշտ եւ ջերմեռանդ արարողութենէ վերջը ընդհանուր Միաբանութեան առջեւ Սրբազան Հօր եւ ընդհանուր ժողովոյդ հրամանագիրը կարդացուեցաւ. յետոյ ծերունազարդ տեղապահ սուրբ Հայրը Ազգը օրհնելով մեր պարտաւորութեան համեմատ մեզի հնազանդութիւն քարոզելով' հրամայեց որ ամեն մարդ իր խղճմտանաց վկայութեամբը սուրբ Աթոռս կառավարելու արժանաւոր որը որ կ'ուզեն' պատրաստեալ թղթիկներուն վրայ ամեն մէկը առանձին գաղտնի գրելն եւ տանին մեծ Առաքելոյն Յակովբոսի արիւնամած սուրբ Գլխադրին տեղը ձգեն. եւ երբ հարցուեցաւ թէ Վանքին մէջ գտնուող Վարդապետաց անունը միայն պիտի գրուի. այն ատեն ըսին որ Պոլիս գտնուող Փոխանորդ արժանապատիւ Իսահակ Վարդապետ' եւ պատգամաւոր Յակոբ Վարդապետ սուրբ Հարք եւս պիտի գրուին. նոյնպես սուրբ Աթոռեն գործով հեռաւոր տեղեր գտնուող Տեսուչ վարդապետներն ալ. ուստի Վարդապետ մը ատեանին մէջ տեղը կայնած կարգաւ էկողին մէկ թուղթ կուտար, որն որ առնողը առանձին իւր մտքին որոշածը կը գրէր եւ կը ծալլէր ու ջերմեռանդութեամբ կը ձգէր սուրբ Գլխադրին վրայ։ Այս կերպով ամեն մարդ լրանալեն վերջը երկու խոստովանահայր Վարդապետք ակնածութեամբ մտնալով այն սուրբ Մատուռին մէջ դուրս հանեցին քուէին թղթերը ու բերին Տեառն Եղբայր Արդար Առաքելոյն շիրմին եւ Աթոռին առջեւը, ընդհանուր Միաբանութեան ներկայացուցին, ուր քուէհամարը ընելով' տեսանք որ քուէ առած էին

Արժանապատիւ Իսահակ Վարդապետ 64։ Յակովբ Վար. 7։ Եսայի Վար. 7։ Ղուկաս Վար. 4։ Պետրոս Վար. 3։ Ստեփանվր. 1։ Պօղոս Վար. 1։ Մարկոս Վար. 1։ Աթանասվր. 1։ Սիմեոն Վար. 1։»

»Ահա եղելութիւն և ահա քուէարկութիւն։

»Եւ արդ ասոր ո՞ւր տեղն է սխալմունք և պակսութիւն։ ո՞ր մասը Սահմանադրութեան դէմ է եղեր։

»Եթէ որ Սահմանադրութիւնը ձեռուընիս է, անոր մէջ անանկ բան մը չենք տեսներ որ այս քուէարկութեան պզտիկ մէկ գործողութիւնը ասոր դէմ եղած ըլլայ, այլ յամենայնի ուղիղ, յամենայնի արդար և համաբնաբար պատասխանած կը տեսնեմք Սահմանադրութեան ամեն մէկ կէտին։ Եւս առաւել սա ալ կայ որ մենք հոս քուէարկութիւնը ընդհանրապէս աշխարհային վարմունքներով 'ի գործ կը դնեմք,

իսկ Միաբանութիւնը հոն Հոգևոր պաշտամունքներով կատարեր է. նա մանաւանդ այնպիսի տեղ մը, ուր ուխտաւորք ահիւ եւ մեծ ջերմեռանդութեամբ կը մտնեն իրենց ուխտերը կատարելու համար։

» Եւ արդ այս այսպէս ըլլալով չեմք գիտեր թէ ո՞ր Քրիստոնեայ աշխարհական ժողով մը կրնայ այս Սուրբ գործողութեանց դէմ դալ, եւ զայն ապօրինաւոր համարել, բաց 'ի անոնցմէ, որոնք հրապարակաւ Տերոջերդեան իրենց գործոցը մէջ ծաղրաբանութեան նիւթ ըրած են։

» Եւ դարձեալ, ո՞ր Եկեղեցական դասը կարող պիտի ըլլայ այս կերպ Հոգևոր ընտրութիւն մը խոչընդոտել, որն որ գործողութեան կերպէն Աստուածային ազդեցութիւն մը ըլլալը յայտնի յանդիման կը տեսնուի, եթէ այս կերպ բաներու հաւատք ընծայել կայ Քրիստոնեական Ս. Արօնքին մէջ։

Թերևս կարելի է որ ըսեն նոր Լամբրոնացիներն եւ նոր Պարթևները թէ՝ ասանկ բաներու հաւատք ընծայելը Դարերէն անցան, ապոնէ պղտիկան եւ խաբեական բաներ են։

»Մենք ալ հին Լամբրոնացիներու ու Պարթևներու բերնով անոնց կ'ըսեմք — դարը նոյն դարն է 'ի մասին Հոգևորի, ոչ կը հիննայ և ոչ կը նորնայ. մարդիկ են որ կը հիննան ու կը նորնան, հինը կ'երթայ նորը կուգայ. բայց Աբարիչը երեկ և այսօր նոյն է, Անոր կարգադրածները նոյն և ամփոփոխելի են, և միշտ նոյնը պիտի մնայ անփոփոխելի։ Ինչ որ էր անցեալ դար, նոյն է այս դար։ Դարը կը փոխուի, մարդիկ կը չարանան, բայց Նախախնամողն երբեք չի փոխուիր, և Ինքն էր բարի, և է բարի, և յաւիտեան Բարի։ Իւր Աստուածային պղտիկ մէկ պատգամը ետ չի դառնար, ինչպատուիրած է նախապէս, նոյն է յետնապէս ու վերջնապէս։ Ուստի կ'ըսէ, Տէրն մեր — Երկինք և երկիր անցցեն, և բանք իմ ոչ անցանիցեն —։ Աստնք աղէկ 'ի միտ առէք և խորհեցարուք ո՛վ նորիմաստ Աստուածաբաններ և անանկ ըսէք թէ — ինչ կ'ըլլայ եղեր Ա-եռաբան կարգաբանէ, Տէր ողորմա ըսելնը։ Դիմաբերին վրայ տուած յիշելն։։։ Յիրաւի այս Դարը ձերն է, և կարելի է երկրիս վրայ այսօր կրնաք արդարանալ, իսկ վաղը։։։ ահա ան չեմք կրնար գիտնալ։ Ի վերջոյ խօսքիս սա կ'ըսեմք թէ՝ մենք ճշմարիտ հաւատացեալ Քրիստոնեայքս, Հոգևոր մասանց ամբողջ և միամտաբար պիտի հպատակիմք, որ ինչպէս մեզի կանանդեն Ս. Գիրքը. եթէ ոչ հաւատք ըսածնիս անանկ բան մըն է, որ անոր պզտիկ մէկ մասը զանց ընելնուս պէս, ալ կարդը կուգայ բոլորին, ինչպէս ունինք աչքերնիս առջին բաղում օրինակներ։։։։

»Ուրեմն մենք անանկ վնասակար և աշխարհային նկատմունքները մեր սրտերէն հալածելով Ս. Երուսաղէմի Միաբանութեան վարսունէն աւելի Սրբակրօն Վարդապետներուն, Սարկաւագներուն ու Դպիրներուն Աստուծոյ Տաճարին մէջ միահամուռ եղած, աղաչանքներով, հսկումներով, և այլ բարեպաշտական գործերով կատարուած քուէարկութիւնն համայն Ազգս սիրով և ուրախութեամբ ընդունելով, զայն առանց այլայլելու և փոփոխելու ըստ Ազգային Սահմանադրութեան՝ անոր վերջին կատարմանը գործադիր ըլլամք։

»Եյո՛, մեր Աստուածադիր Օրէնքը մեզի կ'ուսուցանէ հաւատալ թէ Աստուածահաճոյ բանի մը համար — ձայն բազմաց՝ ձայն Աստուծոյ է, — և թէ ասոր վկայութիւնը հուր խցեն երկու կամ երեք ժողովեալ յանուն իմ, անդ իմ ես 'ի մէջ նոցա » Փրկչին մերոյ ըսածն է։

»Երբ այն Տէրը — երկու կամ երեք — ըսելովը պիտի — անդ — ըլլայ նէ, հապա վաթսունաւոր Հոգի մէկտեղ իւր Տաճարին մէջ իրենց Վանահայրն ու գլուխը իրմէն խնդրելու համար ժողովելու ըլլան, կարելի չէ՞ մի որ ինքն Յիսուս Քրիստոս որ է Աստուած անդ եղած ըլլայ, երբ խնդիրքնին ալ բարի և Աստուծոյ հաճոյ բան մըն է։ Ասոր չէ ըսելը մեր խելքին դուրս է, բայց ոմանց համար չը գիտեմ։ Մեզի համար ընդունելի է այս կերպ ընտրութիւն մը, (բաց 'ի մէկ բանէն որ հիմայ չեմք կրնար ըսել). և երանի թէ ուրիշ Եկեղեցական ընտրութիւններն ալ ասոր նման ըլլային։։։

»Վերջապէս մենք 'ի մասին Հոգևորի այս պէս գիտեմք և այսպէս ալ կ'ընդունիմք. քանզի բոլոր Ս. Գրոց վկայութիւններէ այսպէս ուսեալ եմք, և այսպէս ալ ըսեր, տեսեր ու բաղում օրինակներով ալ համոզուեր ու հաւատացեր եմք։ Բայց Ազգային Կառավարութեան մէկ մասը՝ Հայ Օրագրաց թշնամական և ամենևին տեղեր մը չունեցած զրպարտութիւններուն կերպիւ մը հաւատալով, և անոնց առաջ հրահանգներուն անսալով պիտի չընդունին եղեր այն արժանաւոր և Աստուածային ազդեցութեամբը ընտրուած մարդիկը, ատ ալ իրենց խորհելու բանն է։ Մենք իշխանութիւն չունինք նոցա այս բանը ասանկ ըսէք, նա բանը սանկ 'ի գործ դրէք ըսելու. այս մասին մերինը միայն Արօնական նախանձախնդրութեամբ մը դիտողութիւն ու խորհրդածութիւն մըն է. կուզեն կ'ընդունին, կ'ուզեն կ'արհամարհեն։ Ո՞վ չի գիտեր և չի հաւատար թէ այժմ ժամանակս այլափոխեալ է։ Ասոր վրայօք Ր. Գ. Յօդուածներնուս մէջ ըստ բաւականի պիտի խօսիմք »։

Խմբագիր–Տնօրէն
Մ. Գ. ՏԷՅԻՐՄԷՆՃԵԱՆ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Ռ. Յ. ՔԻՒՐՔՃԵԱՆ
ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՕԼԻՍ, ՅԻՆՃԱՆՃԻԼԱՐ